

Turkije en de Jupiter Raketten

Veiligheidspolitiek of financieel gemotiveerd?

(1957-1959)

Naam: Bas van Beurden

Studentnummer: 4295145

Begeleider: dr. Elmar Hellendoorn

Scriptie-groep: 7

Inhoudsopgave:

1. Inleiding
2. Hoofdstuk 1: *De militaire en veiligheidspolitieke overwegingen*
3. Hoofdstuk 2: *De militair strategische overwegingen omtrent de verwachte reactie van de Sovjet-Unie en Turkije*
4. Hoofdstuk 3: *De financiële overwegingen*
5. Conclusie

Samenvatting:

In dit onderzoek zal de plaatsing van de Jupiter raketten in Turkije in 1959 behandeld worden. Daarbij wordt de vraag gesteld wat er binnen de Amerikaanse overheid ten grondslag lag om dit nucleaire beleid door te voeren. De visies op dit vraagstuk zijn verdeeld. Aan één kant beweren bepaalde onderzoekers dat de besluitvorming in relatie moet worden gebracht met de lancering van de Spoetnik in 1957. Aan de hand daarvan betogen ze dat het besluit voornamelijk veiligheidspolitiek gemotiveerd was. De Spoetnik wordt namelijk gezien als een moment waarop de Amerikaanse overheid veronderstelde dat de nucleaire machtsbalans, ten gunste van de Sovjet-Unie, verschoven was. Hierdoor waren ze genoodzaakt om hun afschrikingscapaciteit toe te laten nemen. Zo menen deze onderzoekers dat de plaatsing van de Jupiter raketten in dit kader past. Aan de andere kant zijn er denkers die een meer financieel-economische blik op het onderwerp werpen. Zij betogen dat de besluitvorming voornamelijk financieel gemotiveerd was. Hierbij stellen ze dat de VS eropuit was om de hoge kosten van de grootschalige troepeninzet in NAVO-landen te verlagen. Daarbij zou de inzet van nucleaire wapens op het grondgebied van hun bondgenoten een geschikt compenserend alternatief zijn. Dit onderzoek zal de twee verschillende visies tegen elkaar afwegen en poogt tot een duidelijke conclusie te komen. Zo hoop ik een bijdrage te leveren aan het historiografisch debat.

Turkije en de Jupiter Raketten

Veiligheidspolitiek of financieel gemotiveerd?

(1957-1959)

Inleiding

Op 4 oktober 1957 lanceerde de USSR de eerste Spoetnik. Deze gebeurtenis alarmeerde de VS. Het was een bewijs van het bestaan van langeafstandsraketten. De Spoetniks werden gelanceerd via intercontinentale ballistische raketten (ICBM). Er werd door de NAVO verondersteld dat de nucleaire machtsbalans uit de gunst van de westerse wereld was verschoven. Op de volgende topconferentie van de NAVO werd vastgesteld dat de VS haar productie van nucleaire wapens flink zou moeten opschroeven. Er werd hierbij ook voor gekozen om middellangeafstandsraketten (IRBMs: Intermediate-range ballistic missiles) in Europese NAVO-landen te plaatsen.¹ Door deze maatregel werden uiteindelijk middellangeafstandsraketten geplaatst in Groot-Brittannië, Frankrijk, Italië en Turkije.

Hierbij lijkt de plaatsing van raketten in Turkije een interessant besluit. Het stationeren van kernwapens, in een destijds buurland van de Sovjet-Unie, kan namelijk als een zeer gewaagde en provocerende zet van de VS geïnterpreteerd worden. Daarbij werd het besluitvormingsproces meerdere malen geconfronteerd met veronderstelde aanzienlijk negatieve consequenties, door belangrijke actoren binnen de Amerikaanse overheid. Ondanks al de problematiek en voorgehouden kritiek op het project, is de plaatsing alsnog doorgegaan.

Binnen het historiografisch debat worden er twee verschillende visies gehanteerd omtrent de plaatsing van de IRBMs door de VS in NAVO-landen. Aan één kant hanteren de Philip Nash en Nur Bilge Criss de visie dat de plaatsing van de middellangeafstandsraketten gemotiveerd was aan de hand van militair-strategische en veiligheidspolitieke beweegredenen. Zo stelt Philip Nash dat de lancering van de Spoetnik gezien kan worden als een moment waarop het vertrouwen van NAVO-landen in de militaire strategie van de VS afnam. Als reactie hierop besloot president Eisenhower om middellangeafstandsraketten in

---

¹ Philip Nash, *The Other Missiles of October: Eisenhower, Kennedy, and the Jupiters, 1957-1959* (The University of North Carolina Press: 1997) 32-33.

NAVO-landen te stationeren.² Daarbij bekijkt Nur Bilge Criss de plaatsing van de Jupiter raketten voornamelijk vanuit het Turkse perspectief. Hierbij kijkt hij voornamelijk naar de besluitvorming binnen de Turkse overheid omtrent het aannemen van de middellangeafstands raketten. Op basis hiervan komt hij tot de conclusie dat een aantal centrale figuren in de Turkse regering om veiligheidsredenen de Jupiter raketten wilden wegens de dreiging van de Sovjet-Unie.³

Aan de andere kant bekijken onderzoekers Francis J. Gavin en Marc Trachtenberg de plaatsing van de middellangeafstands raketten voornamelijk vanuit financieel oogpunt. Gavin beweert dat het Amerikaanse monetaire beleid centraal staat in het buitenlandse beleid van de VS. De Amerikaanse politiek-strategische doeleinden in het buitenland kunnen daarom niet los gezien worden van het financiële beleid van de VS.⁴ Beiden schrijven over de lasten die de regering van Eisenhower had in relatie tot haar omvangrijke financiële toezeggingen van de NAVO. Daarbij beweert Gavin dat toentertijd veel Amerikaanse beleidsmakers geloofden dat de weidse troepeninzet van de VS in NAVO-landen de hoofdoorzaak was van de Amerikaanse financiële problematiek. Er werd daarom gezocht naar een compenserend alternatief, dat de financiële lasten van de VS zou verminderen, en tegelijkertijd de veiligheid van NAVO-landen in stand zou houden. Marc Trachtenberg beweert dat de oplossing gezocht werd in de inzet van nucleaire wapens in NAVO-landen. Trachtenberg bekijkt de plaatsing van de middellangeafstands raketten daarom in de context van *the New Look*. Deze militaire doctrine uit 1953 had als doel de grote inzet van Amerikaanse troepen, wegens de hoge kosten, terug te trekken. Ter compensatie hiervoor zou de VS kernraketten in NAVO-landen stationeren.⁵ Het opvallende aan Trachtenberg is dat hij enkel aandacht heeft voor Groot-Brittannië, Frankrijk en West-Duitsland. Hierbij heeft Trachtenberg vrijwel geen oog voor de andere betrokken landen, zoals Turkije, Italië en Griekenland. Daarnaast besteedt Gavin enkel aandacht aan het nucleaire beleid in zijn geheel, en behandelt geen specifieke casestudy's.

Dit onderzoek karakteriseert zich door de twee verschillende visies, toegepast op de casestudy van Turkije, tegen elkaar op te wegen. Aan één kant bestaat de aanname dat de plaatsing van de Jupiter raketten in Turkije gedreven was door militair-strategische en

---

² Mark J. White, 'New Scholarship on the Cuban Missile Crisis', *Diplomatic History* vol. 26, no. 1 (2002), pp. 147-153, p. 150.

³ Nur Bilge Criss, 'Strategic nuclear missiles in Turkey: The Jupiter affair, 1959-1963', *Journal of Strategic Studies* vol. 20, no. 3 (1997), pp. 97-122, p. 97-98, 100, 119.

⁴ Francis J. Gavin, *Gold, Dollars, and Power: The Politics of International Monetary Relations, 1958-1971*, (Chapel Hill & London, The University of North Carolina Press, 2004), p. 8.

⁵ Marc Trachtenberg, *A Constructed Peace: The Making of the European Settlement 1945-1963* (Princeton, New Jersey, Princeton University Press: 1999), p. 151.

veiligheidspolitieke motieven. Deze hypothese wordt geformuleerd aan de hand van *extended deterrence* en *direct nuclear deterrence*. *Extended nuclear deterrence* was een belangrijk aspect van een gevestigd veiligheidspolitiek beleid, die ten tijde van de Koude Oorlog door de VS werd gehanteerd. Bij deze strategie plaatst de Verenigde Staten nucleaire wapens in NAVO-landen. Het onderbrengen van bondgenoten onder de nucleaire paraplu van de VS was bedoeld om ze op het gebied van veiligheid gerust te stellen en ze minder vatbaar te maken voor bemiddeling van de Sovjet-Unie. Daarnaast ontstond het nastreven van *extended nuclear deterrence* ook vanuit de veronderstelde behoefte om bondgenoten te hebben aan de periferie van het communistisch blok.⁶

Direct nuclear deterrence betekent dat het wederzijdse bezit van nucleaire wapens door grootmachten een oorlog tussen de twee ontmoedigt. Op het moment dat één van de twee partijen haar nucleaire macht vergroot, is er sprake van een verstoring in afschrikking (deterrence) en daarmee een verschuiving in de nucleaire machtsbalans tussen de twee grootmachten.⁷

Ten tijde van de Koude Oorlog had de Verenigde Staten twee belangrijke doeleinden: het vermijden van een directe oorlog met de USSR en het voorkomen van territoriale en politieke winsten van de USSR. Dit werd bereikt door middel van het behouden van een dergelijke nucleaire machtsbalans tussen de twee grootmachten.⁸ Toegespitst op de behandelde periode, had het militair-strategische plan NSC 162/2, ook wel *the New Look* genoemd, het doel om aan de hand van de plaatsing van nucleaire wapens de Amerikaanse bondgenoten te beschermen tegen de machtspolitiek van de Sovjet-Unie. Op het moment van de lancering van de Spoetnik werd door de NAVO en de VS verondersteld dat er een verstoring van het nucleaire machtsbalans was. Hierdoor ontstond er een stroomversnelling in het proces om nucleaire wapens aan NAVO-landen te geven, gezien het feit dat de dreiging van de Sovjet-Unie toenam. In die zin kan je de plaatsing van de Jupiter raketten in Turkije door de VS zien als een vorm van *extended nuclear deterrence* dat het gevolg was van een verstoring in de nucleaire machtsbalans tussen de VS en de USSR.

Onderzoekers hebben de stationering van de middellangeafstandsruketten in Turkije weinig in relatie gebracht met *extended deterrence*. Dit terwijl uit het werk van Delpesch blijkt dat deze vorm van deterrence een veelvoorkomende strategie was van de Verenigde Staten

---

⁶ Thérèse Delpesch, *Nuclear Deterrence in the 21st Century: Lessons from the Cold War for a New Era of Strategic Piracy* (RAND Corporation: 2012), p. 28-29.

⁷ Robert J. Jackson, *Global Politics in the 21st Century* (Cambridge University Press: September 2013), p. 263-264.

⁸ Delpesch, *Nuclear Deterrence in the 21st Century*, 4.

ten tijde van de Koude Oorlog. Nur Bilge Criss heeft het over de Turkse veiligheid als een belangrijke factor. Echter, Criss bekijkt de besluitvorming voornamelijk vanuit het Turkse perspectief. In dit onderzoek zal er daarentegen hoofdzakelijk gericht worden op de interne discussie binnen de Amerikaanse overheid vanaf 1957 over de plaatsing van nucleaire wapens in Turkije. Daarnaast wordt in het historiografisch debat de nucleaire machtsbalans tussen de twee grootmachten in het werk van Criss en Nash wel degelijk behandeld. Echter, met dit onderzoek hoop ik bij te dragen aan het historiografisch debat door de notie van *extended deterrence* in relatie te brengen met het belang van de perceptie van de nucleaire machtsbalans.

Daarnaast poogt dit onderzoek zich te onderscheiden door de op basis van veiligheidspolitieke redenen geformuleerde hypothese op te wegen tegen de hypothese dat het nucleaire beleid in Turkije gemotiveerd was aan de hand van financiële beweegredenen. Hierbij wordt de visie van Gavin en Trachtenberg gehanteerd. Namelijk, dat het nucleaire beleid als doel had om de hoge kosten terug te brengen, door de terugtrekking van de grootschalige Amerikaanse troepeninzet tegemoet te komen met de plaatsing van nucleaire wapens in NAVO-landen. Vandaar de hoofdvraag van dit onderzoek: *In hoeverre waren in het Amerikaanse besluitvormingsproces, tussen 1957 en 1959, om de Jupiter raketten in Turkije te plaatsen, veiligheidspolitieke of de financiële motieven van invloed?*

In het beantwoorden van de onderzoeksvraag zal het onderzoek opgedeeld worden in drie deelvragen. Deze deelvragen zullen beantwoord worden aan de hand van kwalitatief onderzoek naar een tal van documenten uit het archief van de NAVO en door tevens onderzoek te doen naar de collectie van de collecties van *Foreign Relations of the United States* (FRUS), de *Digital National Security Archive* (DNSA) en de *United States Digital Documents Online* (USDDO).

De eerste deelvraag luidt als volgt: “Wat waren de militaire en veiligheidspolitieke motieven die meespeelden in de Amerikaanse besluitvorming om de Jupiter raketten in Turkije te stationeren?”. In het werk van Criss en Nash komt naar voren dat beide onderzoekers een groot belang hechten aan de Spoetnik en de veronderstelde verstoring van het nucleaire machtsbalans, in het vormen van de militaire en veiligheidspolitieke overwegingen. Hierom zal er onderzocht worden in hoeverre de discussie rondom de Spoetnik en de nucleaire machtsbalans binnen de Amerikaanse overheid effect had op het nucleaire beleid om kernraketten in NAVO-landen te stationeren. Daarnaast beweert Criss dat voor de Turkse overheid veiligheidsoverwegingen een van de voornaamste motieven waren

om de Jupiter raketten te plaatsen. Hierom zal er geanalyseerd worden in welke mate de Turkse veiligheid meespeelde in de besluitvorming van de VS om de kernraketten te plaatsen. Daarbij zal eveneens onderzocht worden of de Amerikaanse perceptie van de nucleaire machtsbalans hier enig invloed op had. Zodoende zal gekeken worden in hoeverre *extended deterrence* en *direct deterrence* impact had op de militaire en veiligheidspolitieke overwegingen om de nucleaire wapens te plaatsen.

In het tweede hoofdstuk staat de volgende deelvraag centraal: “Wat waren de militair-strategische overwegingen omtrent de verwachte reactie van de Sovjet-Unie en Turkije op de plaatsing van de Jupiter raketten in Turkije?”. Bij de beantwoording van deze deelvraag zullen twee significante NIE rapporten uit 1957 en 1958 behandeld worden, die een belangrijke impact hadden op het besluitvormingsproces. Deze *National Intelligence Estimate* (NIE) rapporten worden opgesteld door *de National Intelligence Council*, en dienen beleidsmakers inzicht te geven in het maken van beleidskeuzes. Verder zal de ontwikkeling van de discussie rondom de twee NIE rapporten onderzocht worden, om te analyseren hoe het tot het uiteindelijk besluit heeft geleid om de Jupiter raketten in Turkije te stationeren. Hierbij zal de impact van de Spoetnik en de Amerikaanse perceptie van de nucleaire machtsbalans eveneens behandeld worden.

In het derde en laatste hoofdstuk zal het financiële vraagstuk behandeld worden. “Wat waren de financiële overwegingen omtrent de plaatsing van Jupiter raketten in Turkije?”. Gavin en Trachtenberg beweren dat het nucleaire beleid gemotiveerd werd aan de hand van financiële beweegredenen. Deze aanname zal functioneren als de bijbehorende hypothese van de deelvraag. In 1953 werd er namelijk gestreefd om nucleaire wapens in te zetten op het grondgebied van NAVO-lidstaten, om zo de Amerikaanse kosten van de ingezette en uitgestrekte troepenmacht te verminderen. De vraag is hoezeer deze beweegreden nog in de periode 1957 tot en met 1959 in de besluitvorming om nucleaire wapens in Turkije te stationeren meespeelden. Daarbij zal de hypothese van dit hoofdstuk getoetst worden op basis van primaire bronnenanalyse. Bijgaand zal er geanalyseerd worden hoe de discussie rondom de financiële overwegingen binnen de Amerikaanse overheid zich ontwikkelde. Daaruit kan geconcludeerd worden in welke mate de financiële overwegingen van invloed waren in het besluitvormingsproces.

Tot slot zal ik dit onderzoek eindigen met een conclusie, waarin ik aan de hand van mijn onderzoek met een algemeen geformuleerd antwoord op de probleemstelling van dit onderzoek zal komen.

Hoofdstuk I

De militaire en veiligheidspolitieke overwegingen

Deelinleiding

In dit eerste hoofdstuk zal de volgende deelvraag behandeld worden: “Wat waren de militaire en veiligheidspolitieke overwegingen die meespeelden in de Amerikaanse besluitvorming om de Jupiter raketten in Turkije te stationeren?”. Hierbij kennen de onderzoekers Philip Nash en Nur Bilge Criss een groot belang toe aan de Spoetnik en de vernomen verstoring van het nucleaire machtsbalans voor de vormgeving van de militaire en veiligheidspolitieke overwegingen. In relatie tot de Amerikaanse perceptie van de nucleaire machtsbalans, zal er daarom eveneens onderzocht worden wat voor effect de Spoetnik had op het oorspronkelijke plan van de VS om kernraketten op het grondgebied van hun bondgenoten in te zetten. Daarbij zal er gekeken worden in hoeverre het Amerikaanse denken over hun directe afschrikingscapaciteit leidde tot een acceleratie van het initiële plan om deze raketten in NAVO-landen te plaatsen.

Verder beweert Criss dat de plaatsing van de Jupiter raketten vanuit de Turkse overheid gemotiveerd was aan de hand van veiligheidsmotieven. Hierom zal onderzocht worden in welke mate de Turkse veiligheid meespeelde in de Amerikaanse besluitvorming om de Jupiter raketten in Turkije te stationeren. Er zal bijgaand bestudeerd worden of de lancering van de Spoetnik een impact had op de discussie hierover. Op dit punt zal dus gekeken worden in hoeverre de plaatsing van de nucleaire wapens in Turkije, op grond van veiligheidspolitieke beweegredenen, een vorm was van *extended nuclear deterrence*, gezien er uitgezocht zal worden tot op welke hoogte de plaatsing van Jupiter raketten binnen de Amerikaanse overheid bekeken werd als een manier om Turkije gerust te stellen en haar veiligheid te garanderen door haar onder de nucleaire paraplu van de VS te plaatsen. Hierbij zal de discussie omtrent de effectiviteit van de wapens binnen de Amerikaanse overheid tevens bestudeerd worden, aangezien er mede uit de uitkomst van deze discussie naar voren komt welke militaire rol de Amerikaanse overheid aan de Jupiter raketten toekende.

Oorsprong van het plan

Al voor de lancering van de Spoetnik in oktober 1957 had de Amerikaanse overheid al plannen om nucleaire wapens in NAVO-landen in te zetten. Na de Tweede Wereldoorlog was de veiligheid van de NAVO-landen erg afhankelijk van de Amerikaanse troepenmacht. Om deze reden was de troepenmacht van de VS enorm uitgestrekt, hetgeen waar de regering van Eisenhower van af wilde.⁹ Eisenhower was van mening dat de NAVO-landen niet langer afhankelijk moesten zijn van de VS op het gebied van veiligheid. De VS had namelijk als doel om van de NAVO-landen een onafhankelijke en geallieerde derde wereldmacht te maken die een tegenwicht voor de USSR zou vormen. Voor de regering van Eisenhower betekende dit dat de ze nucleaire wapens aan hun bondgenoten moesten geven. Door deze *New Look Strategy* zou de Amerikaanse overheid eveneens een minder grote last hebben in het voorzien van de veiligheid van de geallieerde landen.¹⁰

In een meeting van de *National Security Council* op 21 december 1956 werd de notie van *the New Look Strategy* in het licht gebracht van de ontwikkeling van Amerikaanse wapensystemen en de verandering van militaire strategie van de Sovjet-Unie. Er werd geconstateerd dat de huidige strategie van de NAVO, waarbij de VS haar bondgenoten in grote mate voorzag van veiligheid in de vorm van grondtroepen, achterhaald was. De redenering achter deze strategie was om de NAVO-landen te beschermen tegen potentiële invasies van grondtroepen van de Sovjet-Unie. Echter, de Sovjet-Unie veranderde van militaire tactiek door het aantal conventionele troepen te reduceren. De VS moest bereid zijn om een nieuwe vorm van competitie van de Sovjet-Unie aan te gaan. Hierdoor werd het logisch geacht om, in combinatie met de technologische vooruitgang op het gebied van nucleaire wapensystemen, in toenemende mate te rekenen op de nieuwe nucleaire capaciteiten van de VS.¹¹

De nucleaire wapens in kwestie waren de middellangeafstandsraketten (IRBMs). In 1955 stelde de *Science Advisory Committee* van de *Technological Capabilities Panel* van Eisenhower dat de IRBMs sneller en makkelijker te produceren waren dan de intercontinentale raketten (ICBMs). De middellangeafstandsraketten hadden een dwingende invloed van technologie. Gezien het feit dat ze enkel een geschatte 2735 kilometer konden

---

⁹ 'Memorandum of Discussion at the 307th Meeting of the National Security Council' (Washington, 21-12-1956), in: *National Security Policy (FRUS, 1955-1957, Volume XIX)*, doc.no. 101.

¹⁰ Trachtenberg, *A Constructed Peace*, 146-147.

¹¹ 'Memorandum of Discussion at the 285th Meeting of the National Security Council, Washington, May 17, 1956' (Washington, 17-5-1956), in: *National Security Policy (FRUS, 1955-1957, Volume XIX)*, doc.no. 79.

afreizen, moesten ze relatief dichtbij de Sovjet-Unie gestationeerd worden. Dit betekende dus dat de IRBMs in nabijgelegen NAVO-landen geplaatst moesten worden.¹²

Na de lancering van de Spoetnik op 4 oktober 1957 werd er een groter belang gehecht aan de plaatsing van nucleaire wapens in NAVO-landen. Kort daarvoor had de Sovjet-Unie op 26 augustus zowel een succesvolle test van een ICBM als een waterstofbom uitgevoerd. De lancering van de eerste satelliet door de Sovjet-Unie, de Spoetnik, was hierbij een derde optreden van een trilogie van propagandadaden van Chroesjtsjov. Er werd hierna door de Amerikaanse overheid verondersteld dat de capaciteiten van de USSR op het gebied van nucleaire wapens voorheen door hen onderschat werd. Charles Herter, de *Under Secretary of State*, stelde in een vergadering van de *National Security Council* dat de VS, in reactie op de recente nucleaire ontwikkeling van de Sovjet-Unie, zich flink moest inzetten om haar eigen militaire en wetenschappelijke vermogen te tonen. President Eisenhower voegde hieraan toe door te verklaren dat er bovenal gestreefd moest worden om een militaire houding aan te nemen die de Russen zouden respecteren.¹³ Gezien de prestaties van de Sovjet-Unie werd er derhalve op 8 oktober 1957 door de *Secretary of Defense*, Charles Wilson, tijdens een conferentie met de president, vastgesteld dat er een acceleratie van het IRBM project moest komen.¹⁴

De directe deterrence factor

De voorzitter van de *Security Resource Panel*, Horace Rowan Gaither, veronderstelde een maand na de lancering van de Spoetnik dat de dreiging van de Sovjet-Unie toegenomen was door hun recentelijke technologische vooruitgang op het gebied van nucleaire wapens. Derhalve moest de VS zich inzetten om de Amerikaanse afschrikkingscapaciteit te verhogen door een grotere variatie van raketten te introduceren. Zo werd er gesteld dat tegen de tijd dat er een Amerikaanse langeafstandsraket (ICBM) was geproduceerd, de Amerikaanse overheid middellangeafstandsraketten in NAVO-landen zou moeten hebben gestationeerd.¹⁵ In een

---

¹² Nash, *The Other Missiles of October*, 26.

¹³ 'Memorandum of Discussion at the 339th Meeting of the National Security Council, Washington, October 10, 1957' (Washington, 10-10-1957) in: *United Nations and General International Matters (FRUS, 1955-1957, Volume XI)*, doc.no. 348.

¹⁴ 'Memorandum of a Conference with the President, White House, Washington, October 8 1957' (Washington, 8-10-1957) in: *National Security Policy (FRUS, 1955-1957, Volume XIX)*, doc.no. 145.

¹⁵ 'Memorandum of a Conference With the President, White, House, Washington, November 4, 1957' (Washington, 4-11-1957) in: *National Security Policy (FRUS, 1955-1957, Volume XIX)*, doc.no. 153.

opvolgend rapport, het *Gaither report* van de *Security Resource Panel* op 7 november 1957, werd eveneens opgemaakt dat de Sovjet-Unie waarschijnlijk de VS had ingehaald op gebied van de ontwikkeling van langeafstandsraketten (ICBMs). Verder werd er in het rapport gesteld dat de dreiging van een mogelijk eerder geconstrueerde langeafstandsraket van de Russen tot onmiddellijke Amerikaanse represailles zou moeten leiden. De VS moest daarom aan haar afschrikingscapaciteit werken door haar nucleair offensief op te bouwen. Hierdoor werd er door de *Department of Defense* aangedrongen om onder andere het IRBM project te versnellen door de productie van de raketten op te schroeven en ze in NAVO-landen te stationeren.¹⁶

Binnen de NAVO werd er door Lauris Norstad, de militaire bevelhebber van de NAVO troepenmacht (SACEUR), een voornamelijk strategische rol aan de IRBMs toegekend. Norstad beseftte dat de NAVO-landen de raketten zouden gebruiken voor de verdediging van hun land. Echter, gezien het feit dat de nucleaire kernkoppen op de ingezette middellangeafstandsraketten onder Amerikaanse controle waren, betekende dit dat het strategische en primaire doel van de raketten was om te functioneren als een nucleaire vergeldingsmacht. Het besluit om de raketten te gebruiken lag dus in handen van de VS en het NAVO-land waarin de nucleaire wapens gestationeerd waren. Dit zou eveneens het geval zijn in Turkije.¹⁷ Daarbij zou acceptatie van het gebruik van deze raketten een totale oorlog tussen de twee machtsblokken betekenen. Hierdoor werden de IRBMs bij uitstek als een politiek wapen van de VS gezien.¹⁸ Het draaide voornamelijk om de afschrikkende macht die de wapens met zich meedroegen. Deze gedachte werd door de *National Security Adviser*, Robert Cutler, in relatie gebracht met de plaatsing van de IRBMs in het grensgebied van de Sovjet-Unie: “In view of the prospective Soviet ICBM capability and the resulting increase in the vulnerability of the continental United States, our continued ability to deter general war will be better ensured by the positioning of IRBMs in selected areas around the Sino-Soviet periphery.”¹⁹

Bovendien was er binnen de Amerikaanse overheid een discussie over de effectiviteit van de wapens. Op 30 oktober 1958 zou Dulles, *Secretary of State*, een opmerking maken over de

---

¹⁶ ‘National Security Council Report’ (Washington, 7-11-1957) in: *National Security Policy (FRUS, 1955-1957, Volume XIX)*, doc.no. 158.

¹⁷ Criss, ‘Strategic nuclear missiles in Turkey’, 111.

¹⁸ ‘Memo, Eligibility for NATO Common Financing of an IRBM Squadron Site and a Special Ammunition Storage Site (Type A) – Statement by the French delegation’ (26-2-1959) in: *North Atlantic Council (NATO Archives)*, ref. no. C-M(59)17

¹⁹ ‘Memorandum of Discussion at the 385th Meeting of the National Security Council’ (Washington, 13-3-1958) in: *National Security Policy; Arms Control and Disarmament (FRUS, 1958-1960, Volume III)*, doc. no. 10.

zogenaamde twijfelachtige militaire effectiviteit van de eerste generatie IRBMs. Dit was in het verlengde van het bezwaar dat Eisenhower eerder had gemaakt over de technische mankementen van de Jupiter raketten. Quarles ging tegen Dulles in door te zeggen dat de VS hoogstwaarschijnlijk minstens vijf jaar lang met dit type IRBM moest doen. Tegen die tijd zouden er geen betere worden ontwikkeld. Daarnaast waren de raketten van dit soort precies dezelfde als degene die de Sovjet-Unie tegen de VS had ingezet. Gezien het feit dat de raketten van dezelfde militaire waarde waren als dat van de vijand, was er geen reden om over de effectiviteit van het wapen te klagen. Dulles trok zich na dit betoog van Quarles terug en zei dat hij in geen positie was om een militair oordeel uit te spreken over de nucleaire wapens. Hiermee beaamde hij dat zijn beoordeling over de raketten door Quarles gecorrigeerd was. Tot slot stelde de president dat hij sterk overtuigd was van de redenering van Quarles. Eisenhower concludeerde dat het uiteindelijk niet om de daadwerkelijke militaire effectiviteit van de raketten ging, maar om het afschrikkende effect die ze met zich meebrachten.²⁰

De Turkse Veiligheid

Op 1 mei 1958 meende Cutler in een paper dat de Sovjet-Unie, wegens haar toegenomen nucleaire macht, een agressiever beleid zou voeren om aan lokale invloed te winnen.²¹ De toename van de Russische nucleaire capaciteiten zou in toenemende mate een afschrikkend effect hebben op de VS en haar bondgenoten om actie tegen de Sovjet-Unie te ondernemen. Om die reden zou de Sovjet-Unie meer vertrouwen en bewegingsvrijheid krijgen om zich te bemiddelen met andere landen en regio's. Zo vreesde de VS dat de Sovjet-Unie hierdoor meer en meer erop uit zou zijn om haar invloed in het Midden-Oosten uit te laten breiden. Op lange termijn zouden de Sovjets streven om in de regio westerse militaire macht te elimineren, controle te verkrijgen over de olievelden en politieke invloed verkrijgen om zo het Midden-Oosten te kunnen domineren.²²

---

²⁰ 'Memorandum of Discussion at the 384th Meeting of the National Security Council' (Washington, 30-10-1958) in: *National Security Policy; Arms Control and Disarmament (FRUS, 1958-1960, Volume III)*, doc. no. 36.

²¹ Robert Cutler, 'Paper by the President's Special Assistant for National Security Affairs (Cutler)' (Washington, 1-5-1958) in: *National Security Policy; Arms Control and Disarmament (FRUS, 1958-1960, Volume III)*, doc. no. 22.

²² 'National Intelligence Estimate' (Washington, 12-11-1957) in: *National Security Policy (FRUS, 1955-1957, Volume XIX)*, doc. no. 161.

Op de NAVO top in Parijs op 16 december 1957 had de Turkse premier, Adnan Menderes, zijn zorgen geuit over de Sovjet agressie in het Midden-Oosten. Hierbij werd de overleving van de Turkse staat eveneens door de machtspolitiek van de Sovjet-Unie bedreigd. Naar zijn mening had de NAVO als doel deze agressie te stoppen om zo te voorkomen dat de USSR uiteindelijk het Midden-Oosten zou domineren. Volgens Menderes was het Bagdad Pact, een anticommunistische verdragsorganisatie in het Midden-Oosten, hier onvoldoende voor. Hij stelde vandaar dat het enorm belangrijk was dat NAVO-landen zoals Turkije, met een gemeenschappelijke grens met de Sovjet-Unie, in aanmerking kwamen voor de IRBMs.²³ Op die manier zouden de middellangeafstandsraketten de veiligheid van Turkije garanderen en door hun afschrikkende capaciteit de machtspolitiek van de vijand tegengaan.

In het verlengde hiervan drukte de Turkse overheid op een volgende vergadering van het Militaire Comité van de NAVO meerdere malen uit dat ze niet volledig vertrouwd of de NAVO een aanval op Turkije zou behandelen als een aanval op de verdragsorganisatie als een geheel. De Turkse overheid betwijfelde daarom of de NAVO tegen Russische vijandelijkheden zou optreden. John Foster Dulles, *Secretary of State*, stelde dat in hoe de zaken zich nu uitpakken, dat de belangrijkste Amerikaanse bondgenoten in hun behoefte van lokale verdediging moesten worden voorzien. Als dit niet in de komende twee of drie jaar gebeurde, riskeerde de VS deze bondgenoten kwijt te raken. In dat geval was het volgens Dulles belangrijk om nucleaire wapens in landen zoals Turkije in te zetten.²⁴

Deelconclusie

Uit het bronnenmateriaal kwam naar voren dat de lancering van de Spoetnik een moment was waarop de Amerikaanse overheid geconfronteerd werd met de gedachte dat de Amerikaanse technologie, op het gebied van nucleaire wapens, achterliep op dat van de Russen. Het *Gaither report* versterkte deze aanname. Er werd dus binnen de regering van Eisenhower verondersteld dat er een verstoring van de nucleaire machtsbalans was. Hierdoor stelde de *Department of Defense* en het *Gaither report* dat het noodzakelijk voor de VS was om haar nucleaire afschrikkingscapaciteit toe te laten nemen. Dit moest gedaan worden door

---

²³ 'Telegram From the United States Delegation at the NATO Heads of Government Meeting to the Department of State' (Parijs, 17-12-1957) in: *Western European Security and Integration (FRUS, 1955-1957, Volume IV)*, doc. no. 75.

²⁴ 'Memorandum of Discussion at the 364th Meeting of the National Security Council' (Washington, 1-5-1958) in: *National Security Policy; Arms Control and Disarmament (FRUS, 1958-1960, Volume III)*, doc. no. 23.

IRBMs in NAVO-landen te plaatsen. In die zin veroorzaakte de Spoetnik een zekere versnelling van het IRBM project. Echter, anders dan het oorspronkelijke idee achter *the New Look*, was het beleid na de Spoetnik op militair gebied bedoeld om de verstoring van het nucleaire machtsbalans tegemoet te komen. Hierbij werd er door Robert Cutler, *National Security Adviser*, gesteld dat dit het best bereikt kon worden door de IRBMs in NAVO-landen dichtbij de periferie van de Sovjet-Unie te stationeren. Uit de discussie omtrent de militaire effectiviteit van de nucleaire wapens komt eveneens naar voren dat de raketten voornamelijk bedoeld waren voor hun afschrikkende capaciteiten.

Daarbij kwam kijken dat er binnen de Amerikaanse overheid verondersteld werd dat de Sovjet-Unie, wegens hun toegenomen nucleaire afschrikkingscapaciteit, uit zou gaan van een grotere bewegingsvrijheid. Er werd daarom verondersteld dat de Sovjet-Unie een agressiever en provocatiever buitenlands beleid zou voeren, waaronder in het olierijke Midden-Oosten. Uit verschillende memo's komt naar voren dat de Turkse regering hierdoor erg bezorgd was over haar eigen veiligheid. Mede hierdoor besloot de VS om de Jupiter raketten in Turkije in te zetten, om zo hun bondgenoot gerust te stellen en de bemiddeling van de Sovjet-Unie in de regio tegen te gaan. Dit is een vorm van *extended deterrence*, gezien de Amerikaanse overheid in dat geval de veiligheid van hun bondgenoot garandeert en ze eveneens geruststelt door ze onder nucleaire paraplu van de VS te plaatsen.

Hoofdstuk II

De militair-strategische overwegingen omtrent de verwachte reactie van de Sovjet-Unie en Turkije

Deelinleiding

In dit hoofdstuk zal de volgende deelvraag behandeld worden: “Wat waren de militair-strategische overwegingen omtrent de verwachte reactie van de Sovjet-Unie en Turkije op de plaatsing van de Jupiter raketten in Turkije?”. Om deze vraag te beantwoorden zal er naar twee fundamentele NIE rapporten gekeken worden. Deze onderzoeksrapporten worden opgesteld door de *National Intelligence Council*, en hebben als doel om informatie te verstrekken en beleidsmakers te helpen met het maken van beleidskeuzes.²⁵ Het eerste rapport, NIE 11-4-57, informeerde hoe er in het licht van de Spoenik op Chroesjtsjov gereageerd moest worden. Deze politieke benaderingswijze was erg in lijn met hoe er daadwerkelijk binnen de Amerikaanse overheid over nagedacht werd, en was daarom tekenend voor de betreffende beleidskeuzes die in deze periode gemaakt werden. Vervolgens zal de discussie omtrent het NIE 100-4-58 rapport geanalyseerd worden. Dit aangevraagde rapport onderzocht hoe de Sovjet-Unie op de plaatsing van Amerikaanse nucleaire wapens dichtbij hun grensgebied zou reageren. De uitslag van het onderzoek had een belangrijke werking op het besluitvormingsproces om nucleaire wapens in een nabijgelegen land als Turkije te stationeren. Echter, omtrent de bevindingen van NIE 100-4-58 ontstond veel discussie. In de beantwoording van deze deelvraag zal daarom onderzocht worden hoe deze discussie uiteindelijk heeft geleid tot een bijgedragen in het besluit om de Jupiter raketten in Turkije te stationeren.

---

²⁵ *Central Intelligence Agency* <<https://www.cia.gov/library/readingroom/collection/declassified-national-intelligence-estimates-soviet-union-and-international-communism>> (14-12-2016)

Het eerste NIE rapport

Op 12 november 1957, een maand na de lancering van de twee Spoetniks, kwam de *National Intelligence Council* met een *National Intelligence Estimate* (NIE) rapport. Dit rapport, NIE 11-4-57, betrof een onderzoek naar de verschillende ontwikkelingen die in de Sovjet-Unie hadden plaatsgevonden. Daarmee bevatte het onderzoek eveneens de geschatte acties die de VS van de Sovjet-Unie tot aan 1962 mogelijk kon verwachten. Uit de analyse bleek dat de Sovjets hoogstwaarschijnlijk verhoogd vertrouwen hadden in hun tegenwoordige nucleaire capaciteiten ten opzichte van dat van de Verenigde Staten. Hierdoor zouden ze veel zelfverzekerder zijn over hun afschrikkende macht naar het Westen toe. Daarom concludeerde het rapport dat de Sovjet-Unie van een grotere bewegingsvrijheid op het internationale toneel zou uitgaan. Een agressiever en provocatiever beleid van Chroetsjov was dus te verwachten.²⁶

Na het rapport werd er op 23 november 1957 op een vergadering door *Secretary Dulles* beweerd dat er slechts tegen de vurige en onvoorspelbare Chroesjtsjov in kan worden gegaan door snel op hem te kunnen reageren.²⁷ In lijn met het NIE rapport stelde hij vervolgens dat de VS van de Sovjet-Unie onder Chroesjtsjov constante aftasting op verschillende vlakken kon verwachten. Deze continue peiling van de Sovjet-Unie moest volgens Dulles beantwoord worden met een standvastige houding van de NAVO. In geen enkel geval mocht de Sovjet-Unie de impressie krijgen dat de VS aarzelend was om te antwoorden op deze aftasting en provocaties. Dit bracht namelijk het gevaar met zich mee dat het steeds agressievere handelingen van de Sovjets aanmoedigde. De NAVO moest daarom volgens Dulles vastberaden zijn om actie tegen de vijand te ondernemen.²⁸

Het tweede NIE rapport:

Dit sentiment, versterkt door het NIE 11-4-57 rapport, zorgde ervoor dat er binnen de Amerikaanse overheid een sterk gevoel heerste dat het noodzakelijk was om op lancering van de Spoetniks te reageren. Zoals uit de beantwoording van de vorige deelvraag bleek, werd er

---

²⁶ 'National Intelligence Estimate' (Washington, 12-11-1957) in: *National Security Policy (FRUS, 1955-1957, Volume XIX)*, doc. no. 161.

²⁷ 'Memorandum of a Conversation' (Washington, 23-11-1957) in: *Western European Security and Integration (FRUS, 1955-1957, Volume IV)*, doc. no. 63.

²⁸ John Foster Dulles, 'Memorandum of a Conversation' (Washington, 24-11-1957) in: *Western European Security and Integration (FRUS, 1955-1957, Volume IV)* doc. no. 65.

door het *Gaither report* verondersteld dat, wegens de verstoring in het nucleaire machtsbalans, de VS haar afschrikkende nucleaire macht moest laten toenemen door IRBMs in NAVO-landen te stationeren.²⁹

Tijdens een vergadering van de *National Security Council* op 13 maart 1958 werd er door de *National Security Adviser*, Robert Cutler, beweerd dat de VS het best aan haar afschrikingscapaciteit werkte door de IRBMs in geselecteerde NAVO-landen rond de Sovjet periferie te stationeren. Echter, het aangekaarte gevaar was dat dit de Sovjet-Unie zou provoceren om hier agressieve maatregelen tegen te nemen. Dit zou mogelijkwijs tot een totale oorlog tussen de twee machtsblokken kunnen escaleren.³⁰ Na deze vergadering stuurde Cutler een brief naar *Secretary Dulles* waarin hij vermeldde dat het provoceren van de vijand door de opbouw van Amerikaanse afschrikingskrachten in het buitenland net zo gevaarlijk was als achterblijven op de Sovjet-Unie in het behouden van afschrikingskrachten. Hiermee kaartte Cutler het veiligheidsdilemma aan, waarbij hij beweerde dat het beter was om actie te ondernemen dan achter te blijven. Cutler gaf dus tegen Dulles aan dat de situatie gestabiliseerd moest worden aan de hand van het geven van nucleaire wapens aan NAVO-landen.³¹

Daarnaast speelde de toegenomen dreiging van de Sovjet-Unie op de nabijgelegen regio's een grote rol in de besluitvorming om de IRBMs in geselecteerde landen dichtbij de Sovjet periferie te plaatsen. Cutler vreesde namelijk dat de Sovjet-Unie, gezien hun toegenomen afschrikkende nucleaire macht, van een veel grotere marge uitging om haar machtspolitiek in verschillende regio's uit te oefenen.³² Hierdoor zouden eveneens de Amerikaanse bondgenoten binnen de NAVO zich in toenemende mate bedreigd voelen door de Sovjet-Unie, met name de landen die dichtbij het grensgebied van de Sovjet-Unie waren gelegen. Dulles stelde daarom in een vergadering van de *National Security Council* op 1 mei 1958, dat de VS met compenserende maatregelen moest komen om te voorkomen dat Amerika haar

---

²⁹ 'National Security Council Report' (Washington, 7-11-1957) in: *National Security Policy (FRUS, 1955-1957, Volume XIX)*, doc.no. 158.

³⁰ S. Everett Gleason, 'Memorandum of Discussion at the 358th Meeting of the National Security Council' (Washington, 13-3-1958) in: *National Security Policy; Arms Control and Disarmament (FRUS, 1958-1960, Volume III)*, doc. no. 10.

³¹ 'Letter from the President's Special Assistant for National Security Affairs (Cutler) to Secretary of State Dulles' (Washington, 7-4-1958) in: *National Security Policy; Arms Control and Disarmament (FRUS, 1958-1960, Volume III)*, doc. no. 19.

³² 'Paper by the President's Special Assistant for National Security Affairs (Cutler)' (Washington, 1-5-1958) in: *National Security Policy; Arms Control and Disarmament (FRUS, 1958-1960, Volume III)*, doc. no. 22.

bondgenoten kwijt zou raken.³³ Zoals al eerder bleek uit de beantwoording van deelvraag één, was Turkije hier een belangrijk voorbeeld van.

De Amerikaanse overheid besloot daarom om de *National Intelligence Council* in te schakelen om onderzoek te doen naar de vermoedelijke Sovjet reactie op de Amerikaanse plaatsing van nucleaire wapens dichtbij de periferie van het Oostblok. Het onderzoeksrapport, genaamd NIE 100-4-58, meende dat de leiders van de Sovjet-Unie de plaatsing van de raketten dichtbij hun grensgebied al lang zagen aankomen. Ze zouden de stationering van de IRBMs zien als een substantiële toevoeging aan Westerse nucleaire capaciteiten. Echter, volgens het rapport was het onwaarschijnlijk dat de Sovjets deze actie zouden zien als een verandering van Amerikaanse intenties of als een verandering van de relatieve militaire kracht tussen het Oostblok en het Westen. Hetgeen wat hoogstwaarschijnlijk een reactie van de Sovjet-Unie teweeg zou brengen. Hierom concludeerde het onderzoek dat hoewel het Oostblok diplomatieke en propaganda maatregelen zou nemen om de stationering van de IRBMs te verhinderen of uit te stellen, ze uiteindelijk geen toevlucht zouden nemen tot het gebruik van geweld.³⁴ In die zin gaf NIE 100-4-58 groen licht aan de Amerikaanse overheid om de raketten in geselecteerde NAVO-landen rond de periferie van de Sovjet-Unie, zoals Turkije, te plaatsen.

De Cuba-Mexico analogie

In juni 1959 begon president Eisenhower te twijfelen aan het plan om IRBMs in te zetten in NAVO-landen dichtbij de periferie van het Oostblok. Deze onzekerheid bij Eisenhower verscheen op het moment dat Ellis Briggs, de Amerikaanse ambassadeur in Griekenland, in een gesprek met de president vertelde dat hij van mening was dat de plaatsing van de raketten in de nabijheid van Sovjet grondgebied te provocerend van aard vond. De Amerikaanse overheid kon beter de IRBMs verder van de periferie van de vijand stationeren. Dit zou minder provocerend zijn maar tegelijkertijd even afschrikkend.³⁵ Philip Nash beschrijft eveneens in zijn werk hoe Eisenhower hier vervolgens op reageerde en hoe er met deze reactie binnen de Amerikaanse overheid werd omgegaan.

---

³³ 'Memorandum of Discussion at the 364th Meeting of the National Security Council' (Washington, 1-5-1958) in: *National Security Policy; Arms Control and Disarmament (FRUS, 1958-1960, Volume III)*, doc. no. 23.

³⁴ 'Probable Sino-Soviet Reactions to US Deployment of IRBMS on the Soviet Bloc Periphery' (15-4-1958) in: *The Soviet estimate: U.S. analysis of the Soviet Union, 1947-1991 (DNSA)*, doc. no. SNIE 100-4-58.

³⁵ Nash, *The Other Missiles of October*, 80-81.

Zo sprak president Eisenhower op 17 juni met de *Secretary of Defense*, Neil McElroy, en de nieuwe *Secretary of State*, Christian Herter, over zijn terughoudendheid over de plaatsing van de raketten dichtbij het grensgebied van het Oostblok. Hierbij haalde Eisenhower een analogie aan waarbij hij de vraag stelde hoe de VS zou reageren op het moment dat er Sovjet raketten in Cuba of Mexico zou worden geplaatst.³⁶ Volgens Eisenhower zou de VS in dat geval gedwongen zijn om, mogelijk militair, in te grijpen. McElroy bracht hier tegenin dat de president de dreiging van de Sovjet-Unie in gedachten moest houden. Door de Sovjet dreiging voelden namelijk veel Amerikaanse bondgenoten zich in toenemende mate bedreigd door het gevaar van het Oostblok. Dit was volgens McElroy de oorspronkelijke motivatie achter de plaatsing van de IRBMs in NAVO-landen. Daarbij voegde de *Under Secretary of State*, Clarence Douglas Dillon, toe dat het een ernstig geval zou zijn als de VS, onder dreiging van Chroesjtsjov, haar plannen terug zou trekken. Daarnaast was het niet wenselijk om landen zoals Turkije anders te behandelen binnen de NAVO. Volgens Dillon zou de VS hier vooral met Turkije grote moeite mee ondervinden. Verder bracht de *Defense Liaison Officer* (DLO), Andrew Jackson Goodpaster, tegen de analogie van de president in dat hij niet de twee situaties met elkaar kon vergelijken. Zo had de VS geen expansionistische doeleinden naar Cuba en Mexico toe. Dit terwijl de Amerikaanse bondgenoten, zoals Griekenland en Turkije, zich wel bedreigd voelden door expansionistische inspanningen van de Sovjet-Unie.³⁷

De keerzijdes van terugtrekking

Uiteindelijk maakte Eisenhower duidelijk dat hij, onder dreiging van de Sovjet-Unie, de plannen niet wilde terugtrekken in verband met reputatieschade.³⁸ Ondanks het feit dat de president steeds meer twijfels kreeg over het project en de constatering van het NIE 100-4-58

---

³⁶ 'Telegram From the Department of State to Secretary of State Herter, at Geneva' (Washington, 17-6-1959) in: *Eastern Europe; Finland; Greece; Turkey (FRUS, 1958-1959, Volume X, Part 2)*, doc. no. 262.

³⁷ Andrew Jackson Goodpaster, '[Greece. The President questions the reasoning behind putting medium-range ballistic missiles in Greece. He considers it a provocation, as if the USSR put missiles in Cuba or Mexico. The deployment does not serve to reduce tension. The President also feels uncertain about the US overseas base strategy and about whether or not the Greeks really desire to have the missiles on their territory.] Memorandum of Conference [Dwight D. Eisenhower, Pres.; Neil H. McElroy, Secy of Defense; C. Douglas Dillon, Under Secy of State; Gordon Gray, Spec. Asst. to the Pres. for Nat. Security Affairs], recorded by Gen. Andrew J. Goodpaster, Staff Secy to the Pres. June 17, 1959. 3 p. SECRET. Declassified Dec. 5, 1980. Eisenhower Library, Papers as Pres. of the US, 1953-61 (Ann Whitman File), DDE Diaries, Box 42, Staff Notes, June 16-30, 1959 (2)' (Washington, 17-6-1959) in: *US Declassified Documents Online*, doc. no. GALE | CK2349436251

³⁸ 'Telegram From the Department of State to Secretary of State Herter, at Geneva' (Washington, 17-6-1959) in: *Eastern Europe; Finland; Greece; Turkey (FRUS, 1958-1959, Volume X, Part 2)*, doc. no. 262.

rapport, kon hij zich niet permitteren om zwak over te komen in de ogen van de vijand. Hierdoor riskeerde Eisenhower, zoals NIE 11-4-57 al veronderstelde, dat de Sovjet-Unie anders een nog agressiever buitenlands beleid zou voeren. In die zin moest de VS en de NAVO standvastig zijn tegenover de vijand en haar nucleaire beleid doorvoeren.

Daarnaast kon de Amerikaanse overheid het zich niet veroorloven om hun beloftes over de plaatsing van nucleaire wapens aan bondgenoten, zoals Turkije, niet na te komen. Het maakte niet uit hoe bedenkelijk het beleid was, de VS kon wegens hun reputatie niet toelaten dat een dusdanig belangrijke veiligheidsmaatregel binnen de NAVO werd teruggetrokken. Dit zou namelijk tot ernstige gevolgen leiden.³⁹ Uit het onderzoek van Criss komt naar voren, dat de Turkse overheid om veiligheidsredenen de Jupiter raketten wilde vanwege de dreiging van Chroesjtsjov.⁴⁰ Op het moment dat de Turken niet de beloofde Jupiter raketten zouden ontvangen, riskeerde de VS haar bondgenoot kwijt te raken. *Secretary Dulles* had dit probleem al eerder op 1 april 1958 aangekaart.⁴¹ De Amerikaanse overheid kon het zich niet permitteren om de strategisch gelegen bondgenoot in het olierijke Midden-Oosten te verliezen. Zo constateerde een NIE rapport uit eind 1958 dat Turkije de sterkste bondgenoot was van de VS in het Midden-Oosten.⁴² Turkije vormde namelijk een belangrijke bron van weerstand tegen de Sovjet invloed in de regio. Hierbij werd er binnen de Amerikaanse overheid de collaboratie tussen de Turken en het Westen gezien als nauw en effectief samenwerkingsverband.⁴³ Omdat de VS de waardevolle bondgenoot in Turkije niet wilde kwijtraken, werd er hierdoor mede besloten om het nucleaire beleid omtrent de plaatsing van de IRBMs door te voeren.

Deelconclusie

Op den duur waren er keerzijdes aan de terugtrekking van het plan, een doorslaggevende factor in de besluitvorming om de Jupiter raketten in Turkije te plaatsen. Ongeacht de latere onzekerheden van Eisenhower over de uitslag van NIE 100-4-58, konden de president en zijn

---

³⁹ Nash, *The Other Missiles of October*, 90-91.

⁴⁰ Criss, 'Strategic nuclear missiles in Turkey', 100.

⁴¹ 'Memorandum of Discussion at the 364th Meeting of the National Security Council' (Washington, 1-5-1958) in: *National Security Policy; Arms Control and Disarmament (FRUS, 1958-1960, Volume III)*, doc. no. 23.

⁴² 'National Intelligence Estimate' (Washington, 30-12-1958) in: *Eastern Europe; Finland; Greece; Turkey (FRUS, 1958-1960, Volume X, Part 2)*, 324.

⁴³ 'Operations Coordinating Board Report' (Washington, 29-1-1958) in: *Eastern Europe; Finland; Greece; Turkey (FRUS, 1958-1960, Volume X, Part 2)*, 305.

kabinet het zich niet permitteren om de nucleaire wapens niet meer in Turkije te stationeren. De gedachte binnen de Amerikaanse overheid was namelijk dat de VS standvastig tegen de acties van de Sovjet-Unie moest optreden. Op het moment dat ze dit niet zouden doen, riskeerde de VS dat Chroesjtsjov een agressiever buitenlands beleid zou voeren. Deze convictie, mede weergegeven door het NIE 11-4-57 rapport, moet vooral worden bekeken in het licht van de lancering van de Spoetnik en de veronderstelde verstoring van de nucleaire machtsbalans binnen de Amerikaanse overheid. Uit het gevaar dat Chroesjtsjov van een grotere bewegingsvrijheid uit zou gaan, werd het daarom noodzakelijk geacht om de verschuiving van de nucleaire machtsbalans tegemoet te komen door nucleaire wapens dichtbij de periferie van de Sovjet-Unie te plaatsen.

Daarbij speelde *extended deterrence* eveneens een rol in de besluitvorming. Uit het onderzochte bronnenmateriaal komt naar voren dat er, met name binnen de *Department of State*, gedacht werd dat Turkije niet goed zou reageren op het moment dat zij niet de beloofde nucleaire wapens in hun land gestationeerd zou krijgen. Hierbij beaamde Dulles, de *Secretary of State*, dat de VS riskeerde hun waardevolle Turkse bondgenoot kwijt te raken als ze de Jupiter raketten niet zouden inzetten. De Turkse overheid zag de Amerikaanse nucleaire wapens namelijk als een belangrijk veiligheidsmiddel, dat Turkije zou beschermen tegen de toegenomen Sovjet dreiging. De VS wilde haar meest vooraanstaande en strategisch gelegen bondgenoot in het Midden-Oosten niet verliezen. Derhalve besloot de Amerikaanse overheid om hun nucleaire beleid, aangaande Turkije, door te voeren. Op die manier zou de VS door middel van het stationeren van de kernraketten in Turkije, haar waardevolle bondgenoot geruststellen en behouden.

Hoofdstuk 3

De financiële overwegingen

Deelinleiding

In dit hoofdstuk zal er gekeken worden naar de financiële overwegingen omtrent de stationering van de Jupiter raketten in Turkije. Bijgaand wordt er afstand gedaan van de veiligheidspolitieke redenen achter de plaatsing, en wordt de financiële motivatie achter *the New Look* (NSC 162/2) als hypothese achter de inzet van de Jupiter raketten in Turkije gezien. Deze hypothese zal geformuleerd worden aan de hand van de werken van Francis J. Gavin en Marc Trachtenberg. Zodoende zal de hypothese van dit hoofdstuk op basis van primaire bronnenanalyse getoetst worden. Hierbij zal er onderzocht hoe de discussie omtrent de financiële overwegingen zich gaandeweg in het besluitvormingsproces ontwikkelde. Daaruit zal bepaald worden op wat voor manier het financiële aspect bijgedragen heeft aan de plaatsing van de Jupiter raketten in Turkije.

‘The New Look’ als financieel plan

Francis J. Gavin en Marc Trachtenberg schrijven over de lasten die de Amerikaanse overheid had in relatie tot hun grootschalige financiële toezeggingen van de NAVO. Gavin bekijkt de driehoeksverhouding tussen strategische doeleinden aangaande de Sovjet-Unie, de economische doeleinden omtrent het voorkomen van een wereldwijde economische crisis, en de politieke doeleinden wat betreft het behouden van de binnenlandse steun voor aanhoudende Amerikaanse betrokkenheid in Europa. Volgens Gavin staat de Amerikaanse betalingsbalans centraal bij deze drie punten. Om die reden kan volgens hem het Amerikaanse buitenlandse beleid niet los gezien worden van het economische en strategische beleid van de VS.⁴⁴

Gavin beweert dat veel belangrijke beleidsmakers ten tijde van de regering van Eisenhower geloofden dat de enorme Amerikaanse troepeninzet in NAVO-landen de

---

⁴⁴ Francis J. Gavin, *Gold, Dollars, and Power: The Politics of International Monetary Relations, 1958-1971*, (Chapel Hill & London, The University of North Carolina Press: 2004), p. 8.

voornaamste oorzaak was achter de monetaire problematiek van de VS.⁴⁵ Hierbij waren president Eisenhower en zijn beleidsmakers eropuit om een beleid te vinden dat de betalingsbalans zou corrigeren om daarmee de instorting van het betalingssysteem van de wereld te voorkomen. Grootschalige terugtrekkingen van Amerikaanse troepenmachten in NAVO-landen zouden derhalve een oplossing hiervoor vormen. Echter, de Amerikaanse overheid werd daardoor geconfronteerd met het probleem dat zou ontstaan omtrent de veiligheid van haar bondgenoten. De wijde terugtrekking van troepen zou namelijk betekenen dat de dreiging van Sovjet agressie enorm zou toenemen. Tegelijkertijd werd er door de Amerikaanse overheid verondersteld dat het internationale monetaire systeem in elkaar zou storten als er niks aan de financieel problematieke situatie werd gedaan. Er moest dus een compenserend alternatief zijn voor het terugtrekken van Amerikaanse troepen.⁴⁶

Marc Trachtenberg behandelt eveneens de Amerikaanse financiële problematiek omtrent de overbelaste troepeninzet in NAVO-landen. In het werk van Trachtenberg komt naar voren dat *the New Look* (NSC 162/2) gezien werd als een geschikte oplossing voor het aangekaarte dilemma van Gavin. Zoals eerder genoemd, betrof *the New Look* het plan om de grootschalige terugtrekking van Amerikaanse troepen te compenseren met de inzet van nucleaire wapens in NAVO-landen. Zo zou er een minder grote beschermende troepenmacht van de VS zijn, maar zouden de Amerikaanse bondgenoten alsnog beschermd zijn door de afschrikingscapaciteit van de kernraketten.⁴⁷ Vanuit dit oogpunt zou de plaatsing van de Jupiter raketten bekeken kunnen worden als een financieel gemotiveerd plan.

Het Turkse vraagstuk

Uit het bronnenmateriaal komt naar voren dat de Amerikaanse overheid eveneens in het geval van Turkije als doel had om de grondtroepenmacht te reduceren. Op 15 juli 1957 stuurde president Eisenhower een brief naar de *SACEUR*, Lauris Norstad, waarin hij vermeldde dat de troepenmacht in Turkije verminderd moest worden, aangezien de kosten voor de instandhouding van de veiligheid van hun Turkse bondgenoot te veel bedroegen. Eisenhower stelde dat de VS ernaar moest streven om de meeste veiligheid te leveren voor de laagste kosten. De voorziening van veiligheid moest dus, met oog op de hoge kosten,

---

⁴⁵ Gavin, *Gold, Dollars, and Power*, p. 8.

⁴⁶ Gavin, *Gold, Dollars, and Power*, p. 34-35.

⁴⁷ Trachtenberg, *A Constructed Peace*, p. 151-154.

efficiënter verlopen.⁴⁸ Op 14 augustus 1957 reageerde Norstad door te zeggen dat de inzet van nucleaire wapens een tegenwicht zou vormen voor de reductie van de troepenmachten in Turkije. Door deze maatregel zou er tegelijkertijd gecompenseerd worden voor de teleurstelling van de Turkse overheid aangaande de terugbrenging van het aantal troepen. Daarnaast zouden de nucleaire wapens ook compenseren voor het feit dat Turkije kwetsbaarder zou raken tegenover de Sovjet-Unie, op het moment dat de troepeninzet werd verminderd.⁴⁹

Het project werd echter in 1959 geconfronteerd met financiële problematiek. Op 26 januari 1959 stuurde John O. Bell, *Deputy Coordinator for Mutual Security*, een memorandum naar de *Under Secretary of State*, Clarence Douglas Dillon. Uit dit bericht komt naar voren dat er binnen de Amerikaanse overheid veel onzekerheid was betreffende de financiering van het beleid om de Jupiter raketten in Turkije te plaatsen. Zo bestond er onduidelijkheid over de hoogte van de variabele kosten in relatie tot de constructie en het onderhoud van de raketbasissen. Er werd in ieder geval geschat dat deze bedragen uiteindelijk erg hoog zouden oplopen. Opgeteld met de vaste kosten, zou dit zorgen voor een aanzienlijke hoeveelheid totale kosten.⁵⁰

Deze onverwachte hoge kosten bemoeilijkte de financiering van het project. Het was namelijk aanvankelijk onduidelijk waar deze grote som geld vandaan moest komen. Zodoende maakte de *Bureau of Near Eastern Affairs* (NEA) bezwaar over dit bekostigingsprobleem. Op 2 februari 1959 kwam de NEA namelijk met een rapport dat de verschillende overwegingen in de besluitvorming om de Jupiter raketten in Turkije te plaatsen, tegen elkaar opwogen. Hierin werd er op financieel gebied gesteld dat er ernstige problemen zouden ontstaan omtrent het bekostigen van het project. Zo werd er vermeld dat de financiering van het beleid het beschikbare geld zou ontnemen van andere belangrijke militaire projecten.⁵¹ Om het nucleaire beleid in Turkije te bekostigen, had de *Department of Defense* namelijk bedacht om het project te financieren aan de hand van het beschikbare kapitaal voor een Amerikaanse ontwikkelingsprogramma, namelijk de *FY 1960 Mutual*

---

⁴⁸ 'Draft letter to General Norstad from Eisenhower regarding reduction of NATO approved Turkish force goals' (5-7-1957) in: *United States: Department of Defense (U.S. Declassified Online. Web.)* doc. no. GALE | CK2349264664.

⁴⁹ Lauris Norstad, 'General Norsted discusses U.S. military aid to NATO allies, specially Turkey' (14-8-1957) in: *United States: Department of Defense (U.S. Declassified Documents Online. Web.)* doc. no. GALE | CK2349257095

⁵⁰ John O. Bell, 'IRBMs [Budget Concerns over the Deployment of IRBMs in Turkey and Greece]' (26-1-1959) in: *Nuclear non-proliferation policy, 1945-1991. (DNSA)* doc. no. 1679124674.

⁵¹ William M. Rountree, 'Political Considerations in Deployment of IRBMs to Greece and Turkey [Attachment Included]' (2-2-1959) in: *U.S. nuclear non-proliferation policy, 1945-1991. (DNSA)* doc. no. 1679124242.

Security Plan (MSP).⁵² De MSP was een Amerikaans ontwikkelingsprogramma dat in zekere zin het *Marshall Plan* vanaf 1951 overnam.⁵³ Echter, door geld af te nemen van de begroting van de MSP, ontstond het probleem dat er financiële middelen van andere projecten werden weggesluisd om het nucleaire beleid in Turkije te bekostigen.⁵⁴ Bovendien was er geen zekerheid of het Amerikaanse Congres in zou stemmen met de motie om aanvullende financiële middelen, ten koste van de MSP, voor het IRBM programma beschikbaar te maken.⁵⁵ In het rapport van de NEA vormde de financiële problematiek dus een voornaam punt van bezwaar tegen de plaatsing van de raketten. Tot slot meende het rapport dat het financiële nadeel en de politieke bedenkingen ruimschoots opwogen tegen de voordelen achter de plaatsing. Hierom raadde de NEA aan om geen nucleaire wapens in Turkije te stationeren.⁵⁶ Zo vormde in 1957 het financiële aspect in het besluitvormingsproces aanvankelijk een argument voor de plaatsing van nucleaire wapens in Turkije. Echter, eenmaal geconfronteerd met de bekostigingsproblematiek, werd het een argument tegen de inzet van de Jupiter raketten in Turkije.

Op 6 februari 1959 vond een vergadering plaats tussen de *Department of State* en de *Department of Defense*, die de onenigheid tussen de verschillende actoren binnen de Amerikaanse overheid over het nucleaire beleid in Turkije weergeeft. Zo stelde William M. Rountree, het hoofd van de NEA, wederom dat de negatieve consequenties groter waren dan de vermeende voordelen van het beleid. De *Deputy Secretary of Defense*, Donald Quarles, was het hier niet mee eens. Quarles benadrukte het cruciale militaire belang van de plaatsing van de kernraketten. Hij hamerde erop dat de plaatsing gezien moest worden in het licht van de toegenomen nucleaire afschrikingscapaciteit van de Sovjet-Unie. De VS moest daarom, koste wat het kost, de verstoring in het nucleaire machtsbalans tegemoet komen door de raketten in Turkije te stationeren. De *Under Secretary of State for Political Affairs*, Robert Daniel Murphy, sloot zich aan bij de gedachte van Quarles. Hij reageerde op Quarles door te

---

⁵² 'Memorandum From the Under Secretary of State for Economic Affairs (Dillon) to acting Secretary of State Herter' (Washington, 3-4-1959) in: *Eastern Europe; Finland; Greece; Turkey (FRUS, 1958-1960, Volume X, Part 2)* doc. no. 334.

⁵³ Aurelius Morgner, 'The American Aid Program: Costs, Accomplishments, Alternatives?', *The Review of Politics* vol. 29 no. 1 (Jan., 1967), pp. 65-75, p. 66.

⁵⁴ Clarence Douglas Dillon, 'Memorandum From the Under Secretary of State for Economic Affairs (Dillon) to acting Secretary of State Herter' (Washington, 3-4-1959) in: *Eastern Europe; Finland; Greece; Turkey (FRUS, 1958-1960, Volume X, Part 2)* doc. no. 334.

⁵⁵ Clarence Douglas Dillon, 'Memorandum of Conversation' (Washington, ongedateerd) in: *Eastern Europe; Finland; Greece; Turkey (FRUS, 1958-1960, Volume X, Part 2)* doc. no. 335.

⁵⁶ William M. Rountree, 'Political Considerations in Deployment of IRBMs to Greece and Turkey [Attachment Included]' (2-2-1959) in: *U.S. nuclear non-proliferation policy, 1945-1991. (DNSA)* doc. no. 1679124242.

zeggen dat de *Department of State* zeker geneigd was om achter een beleid te staan dat de afschrikkingscapaciteit van de VS en de NAVO zou vergroten.⁵⁷

Later zouden Clarence Douglas Dillon, de *Under Secretary of State for Economic Affairs*, en Murphy zich verder aansluiten bij de visie van Quarles. Zo vermeldde Dillon op 3 april 1959 in een memorandum naar de *Secretary of State*, dat hij en Murphy na lang overleg besloten hadden dat de VS, ongeacht de genoemde kritiek van de NEA, het nucleaire beleid in Turkije moest doorzetten.⁵⁸ Daarbij besloten Dillon, Quarles en de *Deputy Assistant Secretary of State*, John Irwin, dat het Amerikaans congres niet de plaatsing van de raketten mocht verhinderen. Als het Congres tegen de motie zou stemmen om aanvullende financiële middelen beschikbaar te maken voor de plaatsing van de kernraketten in Turkije, dan zouden de *Department of State* en de *Department of Defense* alternatieve financieringsmethodes serieus moeten overwegen. Daarom diende de Amerikaanse overheid flexibel te blijven omtrent de bekostiging van het beleid, gezien er de kans bestond dat de beschikbaar gestelde financiële middelen in de komende jaren onvoldoende zouden zijn.⁵⁹

Er werd dus besloten dat de financiële problematiek de stationering van de Jupiter raketten niet mocht tegenhouden. Daarom werd er door de *Department of State* en de *Department of Defense* voor gekozen om het bekostigingsprobleem verder uit te stellen om zo het project voort te kunnen zetten. Hierbij werd Lauris Norstad op 23 en 24 april door de twee departementen gemachtigd om de nodige bilaterale onderhandeling met de Turkse overheid te starten.⁶⁰ Uiteindelijk zorgde het financieringsprobleem enkel voor tijdelijke oponthoud voor de plaatsing van de kernwapens.⁶¹ Tot slot werd op 20 september tussen de Amerikaanse en Turkse overheid het verdrag ondertekend, waarbij partijen overeenstemden met de plaatsing van de Jupiter raketten op Turks grondgebied.⁶²

---

⁵⁷ 'Memorandum of Conversation' (Washington, 6-2-1959) in: *Eastern Europe; Finland; Greece; Turkey (FRUS, 1958-1960, Volume X, Part 2)* doc. no. 331.

⁵⁸ Clarence Douglas Dillon, 'Memorandum From the Under Secretary of State for Economic Affairs (Dillon) to acting Secretary of State Herter' (Washington, 3-4-1959) in: *Eastern Europe; Finland; Greece; Turkey (FRUS, 1958-1960, Volume X, Part 2)* doc. no. 334.

⁵⁹ Clarence Douglas Dillon, 'Memorandum of Conversation' (Washington, ongedateerd) in: *Eastern Europe; Finland; Greece; Turkey (FRUS, 1958-1960, Volume X, Part 2)* doc. no. 335.

⁶⁰ Clarence Douglas Dillon, 'Memorandum of Conversation' (Washington, ongedateerd) in: *Eastern Europe; Finland; Greece; Turkey (FRUS, 1958-1960, Volume X, Part 2)* doc. no. 335.

⁶¹ Nash, *The Other Missiles of October*, 74-75.

⁶² Christian A. Herter, 'Memorandum From Secretary of State Herter to President Eisenhower' (Washington, 16-9-1959) in: *Eastern Europe; Finland; Greece; Turkey (FRUS, 1958-1960, Volume X, Part 2)* doc. no. 346.

Deelconclusie

Aan de hand van de visie van Gavin en Trachtenberg kan gesteld worden dat de plaatsing van kernwapens in deze periode vanuit financiële perspectieven gemotiveerd was. Toegepast op de Turkse casus blijkt dat Eisenhower aanvankelijk vanuit financiële motieven middellangeafstandsruketten in Turkije wilde stationeren. Echter, het financiële aspect achter de plaatsing werd in 1959 niet langer gezien als een motief, maar als een punt van bezwaar tegen de inzet van de Jupiter raketten in Turkije. De NEA raadde, mede wegens het bekostigingsprobleem, het de VS om het nucleaire beleid in Turkije voort te zetten. Vooraanstaande figuren in de *Department of State* en de *Department of Defense* meenden daarentegen dat de VS dit niet kon maken in het licht van de verstoring van het nucleaire machtsbalans. Het werd noodzakelijk geacht dat de Amerikaanse overheid de toegenomen nucleaire afschrikkingscapaciteit van de Sovjet-Unie tegemoet kwam door IRBMs in Turkije te stationeren. Daarom werd er besloten dat de financiële problematiek het nucleaire beleid in Turkije niet mocht verhinderen. Uit de discussie omtrent de financiële overwegingen van het beleid, kan geconcludeerd worden dat de veiligheidspolitieke overwegingen uiteindelijk, ondanks het monetaire probleemveld, doorslaggevend waren in de besluitvorming om de Jupiter raketten in Turkije te plaatsen.

Conclusie

Uit het werk van Gavin en Trachtenberg komt naar voren dat het oorspronkelijke Amerikaanse plan van *the New Look* uit 1953 om IRBMs in NAVO-landen te stationeren, voor een groot gedeelte financieel gemotiveerd was. De overbelastende troepeninzet van de VS in bondgenootlanden leverde namelijk enorm hoge kosten op. Daarom werd er voor een compenserend alternatief gezocht. De plaatsing van nucleaire wapens in de betreffende NAVO-landen werd gezien als een geschikte oplossing. De VS kon zo aanzienlijke kosten besparen door de ingezette troepenmachten terug te trekken. Tegelijkertijd zouden de Amerikaanse bondgenoten, wegens de afschrikkende macht van de nucleaire wapens, beveiligd zijn tegen de machtsbemiddeling van de Sovjet-Unie. Uit het bronnenmateriaal komt naar voren dat president Eisenhower op 15 juli 1957 hetzelfde in gedachten had voor Turkije. Eisenhower droeg de *SACEUR*, Lauris Norstad, op dat de voorziening van de Turkse veiligheid, wegens de hoge kosten, efficiënter moest verlopen. Norstad kwam vervolgens met een plan dat de reductie van troepenmachten in Turkije tegemoet zou moeten komen, namelijk de plaatsing van Amerikaanse middellangeafstandsruketten op het Turkse grondgebied.

Op het moment dat op 4 oktober 1957 de Spoetnik werd gelanceerd, ontstond er binnen de Amerikaanse overheid op veiligheidspolitiek gebied een urgentie om de IRBMs in NAVO-landen te stationeren. Kort daarvoor had de Sovjet-Unie op 26 augustus een succesvolle test van een ICBM en een waterstofbom uitgevoerd. Daarbij was de Spoetnik een derde optreden in een trilogie van propaganda daden van Chroesjtsjov. Hierna werd er binnen de Amerikaanse overheid verondersteld dat de nucleaire capaciteiten van de Sovjet-Unie voorheen waren onderschat, en dat daarom de nucleaire machtsbalans uit de gunst van de VS en de NAVO was verschoven. Om die reden werd het noodzakelijk geacht dat de VS haar directe afschrikingscapaciteit moest laten toenemen, om zo de verstoring in de nucleaire machtsbalans tegemoet te komen. De *Department of Defense* en het *Gaither report* beweerden dat dit moest gebeuren aan de hand van het plaatsen van IRBMs in NAVO-landen. Daarbij adviseerde de *National Security Adviser*, Robert Cutler, dat dit het best gedaan door de middellangeafstandsruketten in NAVO-landen dichtbij het grensgebied van de Sovjet-Unie te stationeren, zoals Turkije.

Hier kwam bij kijken dat er binnen de Amerikaanse overheid, eveneens in lijn met het NIE 11-4-57 rapport, werd vermoed dat de Sovjet-Unie wegens hun toegenomen nucleaire afschrikingscapaciteit, van een grotere bewegingsvrijheid uit zou gaan. Op het moment dat de VS en de NAVO er niet in zouden slagen om een krachtige en standvastige houding aan te nemen tegen de Sovjet-Unie, riskeerden ze dat Chroesjtsjov een agressiever buitenlands beleid zou gaan voeren, waaronder in het olierijke Midden-Oosten. Uit het bronnenmateriaal komt naar voren dat de Turkse overheid hierom herhaaldelijk haar zorgen uitte over de veiligheid van hun land. Mede om deze reden besloot de VS om, als een vorm van *extended deterrence*, de Jupiter raketten in Turkije te stationeren, aangezien ze, door hun bondgenoot onder de nucleaire paraplu van de VS te plaatsen, hen gerust zouden stellen en de bemiddeling van de Sovjet-Unie in de regio tegen zouden gaan. Op die manier veroorzaakte de Spoetnik, wegens militair-strategische en veiligheidspolitieke factoren, in zekere mate een acceleratie van het IRBM project.

De Turkse veiligheid als factor in het besluitvormingsproces, in combinatie met de veronderstelling dat de VS het best aan haar nucleaire afschrikingscapaciteit werkte door IRBMs in een NAVO-land dichtbij de periferie van de Sovjet-Unie te plaatsen, heeft ertoe geleid dat de Amerikaanse overheid besloot om de *National Intelligence Council* in te schakelen om onderzoek te doen naar de vermoedelijke Sovjet reactie op de Amerikaanse plaatsing van nucleaire wapens dichtbij de periferie van het Oostblok. Uit dit onderzoek, NIE 100-4-58, werd geconcludeerd dat de Sovjet-Unie niet militair zou ingrijpen naar aanleiding van de plaatsing van de IRBMs. Eisenhower kreeg echter twijfels over de uitslag van dit rapport. Hij vond de plaatsing van de kernraketten in een buurland, zoals Turkije, te provocerend van aard. Uiteindelijk werd hij door verschillende actoren uit de *Department of State* en de *Department of Defense* overgehaald om het nucleaire beleid door te laten voeren, aangezien het noodzakelijk werd geacht om, in het licht van de Spoetnik en de vernomen Sovjetdreiging, de nucleaire afschrikingscapaciteit van de VS toe moest laten nemen om de verstoring in het nucleaire machtsbalans tegemoet te komen.

Verder speelde mee dat er door de *Department of State* verondersteld werd dat de VS riskeerde haar waardevolle Turkse bondgenoot kwijt te raken, op het moment dat ze niet de beloofde IRBMs op hun grondgebied geplaatst zouden krijgen. De VS wilde haar belangrijkste en meest strategisch-gelegen bondgenoot in het olierijke Midden-Oosten niet verliezen. Mede hierom besloot de Amerikaanse overheid om het nucleaire beleid in Turkije

door te voeren. Zo werden er wederom militair strategische en veiligheidspolitieke motieven aangehaald om het IRBM project in Turkije voort te zetten.

Het oorspronkelijke financiële motief van het nucleaire beleid in Turkije, ontwikkelde zich gaandeweg in het besluitvormingsproces tot een van de voornaamste bezwaarpunten tegen de inzet van de Jupiter raketten. In 1959 raadde de NEA, mede wegens het financieringsprobleem, het af om de kernraketten in Turkije te stationeren. Vooraanstaande actoren in de *Department of Defense* en de *Department of State* hamerden echter op het belang van de militair-strategische en veiligheidspolitieke beweegredenen. Zij beweerden dat, in het licht van de verstoorde nucleaire machtsbalans, de Amerikaanse overheid het niet kon maken om het beleid terug te trekken. Er werd nogmaals benadrukt dat het van uiterst belang was dat de VS de toegenomen afschrikkingscapaciteit van de Sovjet-Unie tegemoet moest komen door de Jupiter raketten in Turkije te plaatsen. Hierbij waren financiële tegenargumenten van ondergeschikt belang, en mochten ze het beleid niet tegenhouden.

Er kan kortom geconcludeerd worden dat de militair-strategische en veiligheidspolitieke motieven het sterkst van invloed waren in het besluitvormingsproces. Uit het onderzoek kwam naar voren dat, voor de lancering Spoetnik, het nucleaire beleid in Turkije voornamelijk financieel gemotiveerd was. Echter, na de Spoetnik kregen de militair-strategische en veiligheidspolitieke beweegredenen de hoogste prioriteit. Derhalve kan de plaatsing van de raketten gezien worden als een vorm van *extended deterrence*, als gevolg van de rechtzetting van de nucleaire machtsbalans, waarbij de negatieve implicaties van terugtrekking te groot waren om de disengagement van het nucleaire beleid in Turkije te overwegen.

Literatuurlijst:

Secundaire literatuur:

1. Criss, Nur Bilge, 'Strategic nuclear missiles in Turkey: The Jupiter affair, 1959-1963', *Journal of Strategic Studies* vol. 20, no. 3 (1997), pp. 97-122.
2. Delpech, Thérèse, *Nuclear Deterrence in the 21st Century: Lessons from the Cold War for a New Era of Strategic Piracy* (RAND Corporation: 2012)
3. Gavin, Francis, *Gold, Dollars, and Power: The Politics of International Monetary Relations, 1958-1971*, (Chapel Hill & London, The University of North Carolina Press, 2004)
4. Morgner, Aurelius, 'The American Aid Program: Costs, Accomplishments, Alternatives?', *The Review of Politics* vol. 29 no. 1 (Jan., 1967), pp. 65-75.
5. Nash, Philip, *The Other Missiles of October: Eisenhower, Kennedy, and the Jupiters, 1957-1959* (The University of North Carolina Press: 1997)
6. Jackson, Robert, *Global Politics in the 21st Century* (Cambridge University Press: September 2013)
7. Trachtenberg, Marc, *A Constructed Peace: The Making of the European Settlement 1945-1963* (Princeton, New Jersey, Princeton University Press: 1999)
8. White, Mark, 'New Scholarship on the Cuban Missile Crisis', *Diplomatic History* vol. 26, no. 1 (2002), pp. 147-153.

Gebruikte archieven:

1. Foreign Relations of the United States (FRUS): Eastern Europe; Finland; Greece; Turkey (1958-1960, Volume X, Part 2)
2. Foreign Relations of the United States (FRUS): National Security Policy' Arms Control and Disarmament (FRUS, 1958-1960, Volume III),
3. Foreign Relations of the United States (FRUS): National Security Policy (1955-1957, Volume XIX),
4. Foreign Relations of the United States (FRUS): Western European Security and Integration (1955-1957, Volume IV),
5. Foreign Relations of the United States: *United Nations and General International Matters (FRUS, 1955-1957, Volume XI)*, doc.no. 348.
6. Digital National Security Archive (DNSA): Nuclear non-proliferation policy, 1945-1991
7. Digital National Security Archive (DNSA): The Soviet estimate: U.S. analysis of the Soviet Union, 1947-1991
8. NATO Archives: *North Atlantic Council*

9. US Declassified Documents Online (USDDO): United States: Department of Defense
(U.S. Declassified Online. Web.)
10. Eisenhower Library, Papers as Pres. of the US, 1953-61 (Ann Whitman File)